

جایگاه مدی در ادبیات

به دست نیاورده است. ارقامی که درباره‌ی نفوذ این کتاب در دنیا از طرف دانته‌شناسان برجسته تنظیم شده، چنان است که گاه باور کردن آن‌ها دشوار به نظر می‌رسد.

کمدی الهی (La Divina Commedia)، که بزرگ‌ترین اثر دانته و مشهورترین شاهکار ادبیات ایتالیا و بزرگ‌ترین محصول ادبی و فکری قرون وسطای مغرب زمین و یکی از بزرگ‌ترین آثار ادبی جهان به شمار آمده، محصول دوران بیست ساله‌ی غربت و دربه‌دوری دانته است.

خود دانته این کتاب را فقط کمدی (Commedia) نامیده بود و لقب «الهی» (Divina) یا آسمانی، در حدود قرن شانزدهم بدان داده شد. این لقب «الهی» به مفهوم ارتباط این اثر با دنیای ماوراء طبیعه و آسمانی، و از سوی حاکمی از زیبایی و لطف «خدایی» این اثر است.

اطلاق عنوان «کمدی» بدین کتاب از طرف دانته، به مفهومی که امروزه کلمه‌ی «کمدی» برای ما دارد، مربوط نیست. خود او می‌گوید که تراژدی یعنی اثری منظوم با سبک شعر خواص، کمدی یعنی اثری با سبک متوسط، و ترانه یعنی اثری با سبک عامیانه و او خود، در مقابل «انه‌ید»، ویرژیل که خود ویرژیل آن را «تراژدی بلند پایه» خوانده است، این مجموعه را کمدی نام داده است؛ زیرا کمدی ماجرای است که بر خلاف تراژدی از «بد» شروع می‌شود و به «خوب» پایان می‌یابد.

این اثر از همان زمان دانته به شهرت خاصی دست یافته اما در تمام دوره‌ی ششصد ساله‌ی نیز که از تدوین آن می‌گذرد، جز مدت کوتاهی در عصر رنسانس همواره در صدر آثار ادبی مغرب زمین جای داشته است.

«کمدی الهی»، در درجه‌ی اول یک اثر شاعرانه و استادانه و بسیار عالی است. دانته با این مجموعه نه تنها بزرگ‌ترین اثر ادبی کشور خود را آفریده، بلکه «زبان» مملکت ایتالیا را پی‌ریزی کرده است.

این اثر مقیاس و محک سخن‌پردازی زبان ایتالیایی محسوب می‌شود؛ هم‌چنان که زبان سعدی و حافظ ما «سرحد

چکیده

«کمدی الهی» اثر «الیگیری دانته» یکی از شاهکارهای ادبی جهان محسوب می‌شود و به عنوان اثری بدیع جایگاه خاصی در ادبیات جهان دارد.

براساس قراین می‌توان به این نکته‌ی دقیق پی برد که دانته در خلق این شاهکار، از آثار متقدم بر اثر خود، الهام گرفته است که از آن جمله می‌توان به «سیر العباد الی المعاد» سنایی در ایران و «الغفران» ابوالعلائی معری، شاعر نابینای عرب اشاره کرد. با تأمل در «کمدی الهی» می‌توان این تأثیرپذیری‌ها را مشاهده کرد.

کلید واژه‌ها:

کمدی الهی، سفرنامه، دانته، سیرالعباد الی المعاد، الغفران.

مهستی رضایی

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی و دبیر ادبیات دبیرستان های روانسر کرمانشاه مدرس دانشگاه علمی کاربردی اسلام آباد غرب

بسیاری بر

آن‌اند که این

شاهکار دانته

متأثر از چند اثر

متقدم بر او است

که از جمله‌ی

آن‌ها می‌توان به

«ارداویراف‌نامه»

اشاره کرد

سخن دانی» فارسی است؛ زیرا هنوز هم کسی نتوانسته است در ایتالیا پا از حد دانتته فراتر گذارد، هم چنان که کسی نتوانسته است بهتر از سعدی و حافظ از ما سخن بگوید. در درجه‌ی دوم «کمدی الهی» یک داستان استادانه‌ی بسیار عالی است که از قدرت داستان‌پردازی دانتته حکایت می‌کند. طنز گفتار و شیوه‌ی نقل حوادث و وقایع و دقتی که در وصف جزئیات و ریزه‌کاری‌های «سفر» به دوزخ و برزخ و بهشت به کار رفته است، بدین داستان طولانی صورتی خاص می‌دهد و آن را به شکل سفرنامه‌ی واقعی یک مسافر درمی‌آورد. به طوری که از همان اول، خواننده فراموش می‌کند که آن چه می‌خواند، زاده‌ی خیال‌پردازی یک شاعر است، و به عکس چنین می‌پندارد که واقعاً یک نفر مسافر، هم چنان که از شهری به شهری و از کشوری به کشوری سفر می‌کند، در این جا به دنیای دیگری سفر کرده، این حوادث را به چشم دیده و جزئیات آن را یادداشت کرده است تا برای دیگران نقل کند. حتی از روی مندرجات این مجموعه، به آسانی می‌توان «نقشه‌ی جغرافیایی» دوزخ و طبقات مختلف آن و طول و عرض قسمت‌ها و همواری و ناهمواری جاده‌ها و وضع رودها و برج و باروها و صخره‌ها و غیره را تعیین کرد. این قدرت عجیب در جلب توجه خواننده و جذب او از راه به کار بردن کلمات و تشبیهات و استعارات و جملات خاص (که تأثیر آن‌ها به دقت و با تسلط کامل در روان‌شناسی حساب شده است) دانتته را به یکی از نوادر عالم ادب تبدیل کرده است. یک نویسنده و دانتته‌شناس معروف معاصر آمریکایی، به نام «مک ایستر» در این باره می‌نویسد: «ترکیب صداها، آثار ترس، ترجمه، وحشت، نفرت، اشتیاق، نگاه و گفتار در سراسر

این اثر، به‌خصوص در «دوزخ»، طوری است که هر کس بی‌اختیار خود را در وسط صحنه‌ای که دانتته برای او تجسم کرده است، احساس می‌کند؛ چنان که دانتته را می‌توان استاد واقعی هنر سه‌بعدی دنیای امروز دانست».

بسیاری بر آن‌اند که این شاهکار دانتته متأثر از چند اثر متقدم بر اوست که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به «ارداویرافنامه» اشاره کرد. در حدود ده قرن پیش از «کمدی الهی»، شرح سفر یک آدم زنده به دنیای ارواح در «ارداویرافنامه»، که از آثار معروف زرتشتی است، آمده است. «ارداویراف» یک مصلح زرتشتی است که به دنیای ارواح صعود کرد تا در آن جا حقیقت را از نزدیک ببیند و خبر آن را به خاک‌نشینان برساند.

به جز ارداویرافنامه، «سیر العباد الی المعاد» سنایی نیز از دیگر آثار مقدم بر «کمدی الهی» است. بسیاری سنایی را به عنوان «پیشرو دانتته» در این اثر معرفی می‌کنند.

(چشمه‌ی روشن، ۱۳۸۶: ۱۳۱)

در این مجموعه نیز، که از لحاظ پیچیدگی کمدی الهی دانتته را به خاطر می‌آورد، سنایی همراه پیر، پا به دیار ارواح می‌گذارد و در آن جا با مظاهر مختلف گناه و گناه‌کاران، آشنا می‌شود و در بازگشت بدین جهان، دیده‌های خود را شرح می‌دهد.

یک اثر شرقی دیگر که آن را نیز از منابع الهام دانتته در سرودن کمدی الهی شمرده‌اند، «رساله الغفران» ابوالعلاء معری، شاعر بزرگ عرب است. معری که مثل «هومر»، «رودکی» و «میلتون» نابینا بود، به کفر و زندقه متهم شده بود. پیرمردی از اهالی حلب به نام «ابن قارح» رساله‌ای نوشت و برای او فرستاد تا او را متنبّه کند و به راه راست آورد. ابوالعلاء نیز در جواب او «رساله الغفران» را نوشت. در رساله الغفران چنین فرض شده که خداوند، ابن قارح را به خاطر این ثوابش به بهشت جاویدان فرستاده تا در زندگی خود، آن جا را ببیند و ابن قارح بعد از دیدار بهشت به دوزخ رفته است.

«کمدی الهی» یک اثر عالی فکری و فلسفی و در حقیقت عصاره‌ای از علوم و اطلاعات و نظریات و عقاید فلسفی چند هزار ساله‌ی بشری است. در این کتاب، چنان که گفته‌اند، «مجموعه‌ی کمالات و ممیزات انسانی همراه با طبیعت و گذشته و حال، محصول خاصی پدید آورده‌اند، که برای همه‌ی مردم جهان و همه‌ی ادوار و قرون قابل درک و استفاده باشد».

منابع

- ۱- دانتته، الیگیری؛ کمدی الهی، مترجم شجاع الدین شفا، چاپ پانزدهم، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۵.
- ۲- شمیسا، سیروس؛ انواع ادبی، چ ۵، انتشارات فردوسی، ۱۳۷۶.
- ۳- شمیسا، سیروس؛ نقد ادبی، چاپ اول، انتشارات فردوسی، ۱۳۷۸.
- ۴- ترابی، سید محمد؛ تاریخ و ادبیات ایران پیش از اسلام، چاپ سوم، انتشارات ققنوس، ۱۳۷۳.
- یوسفی، غلامحسین؛ چشمه‌ی روشن، چ ۱۱، انتشارات علمی، ۱۳۸۶.

این اثر از همان زمان دانتته به شهرت خاصی دست یافته اما در تمام دوره‌ی ششصدساله‌ای نیز که از تدوین آن می‌گذرد، جز مدت کوتاهی در عصر رنسانس همواره در صدر آثار ادبی مغرب زمین جای داشته است

در حدود ده قرن پیش از «کمدی الهی» شرح سفر یک آدم زنده به دنیای ارواح در «ارداویرافنامه» که از آثار معروف زرتشتی است، آمده است. «ارداویراف» یک مصلح زرتشتی است که به دنیای ارواح صعود کرد تا در آن جا حقیقت را از نزدیک ببیند و خبر آن را به خاک‌نشینان برساند